

צורת התיישבות

קיבוץ, קבוצה: צורת התיישבות שיתופית הייחודית לציננות ולמדינת ישראל אשר בבסיסה שאיפת הציננות להתיישבות מחדשת בארץ ישראל, שוויון בין בני האדם ושיתוף כלכלי ורעיוני. הקיבוץ הוא לרוב יישוב קטן המונה כמה מאות תושבים המתפרנסים מחקלאות ומתעשייה. הקבוצה הראשונה הוקמה בשנת 1909 בדגניה (כיום דגניה א) וזכתה לכינוי "אם הקבוצות". חברי קיבוצים שימשו בתפקידים מרכזיים ביישוב ובהנהגת המדינה ותרמו תרומה של ממש להגנה ולפלמ"ח. עם הקמת צה"ל התגייסו אליו מאות מבני הקיבוצים שביקשו לתרום להגנת המדינה. בשלהי המאה העשרים עברו הקיבוצים משבר שחולל שינוי מהותי באופיים: עקרון השוויון התרופף, לא ניתן שכר שווה לכל החברים, ונחלש גם עיקרון העבודה העצמית. גם האופי הכפרי-החקלאי של הקיבוצים היטשטש. חלק מהקיבוצים אף החלו לפתוח את שעריהם לאנשים מבחוץ שאינם חברי הקיבוץ. בישראל כיום 267 קיבוצים, רובם לא שמרו על צביונם המקורי.

מושב: צורת התיישבות כפרית ייחודית למדינת ישראל, אשר מאגדת קבוצה של תושבים במסגרת כלכלית שיתופית. שלא כקיבוץ ההיסטורי, במושב המשפחה מהווה יחידה כלכלית עצמאית הפועלת במסגרת כללי עזרה הדדית. לרוב המושבים בארץ הקצו מוסדות המדינה אדמות. האדמות שייכות למדינה, ומוקצות לתושבים לעיבוד חקלאי. בחלק מהמושבים היום מתגוררים גם אנשים שאינם חברים במסגרת השיתופית. קיימות שלוש צורות של מושב: מושב שיתופי, מושב עובדים ומושב עולים. בעקבות השינוי שחל באופייה של החקלאות המודרנית והקושי של בעלי משקים קטנים להתפרנס מחקלאות, החלה להתפתח במושבים צורת תעסוקה חלופית כגון הארחה ותיירות חקלאית. תעסוקה זו היא אחד ממנועי הצמיחה החשובים במרחב הכפרי. בישראל קיימים כיום כ-250 מושבים.

חוות בודדים: צורת התיישבות ייחודית למדינת ישראל. חווה המופעלת ומנוהלת על ידי איש בודד, משפחה אחת או כמה מתיישבים, המתפרסים על פני שטח גדול. כ-100 חוות בודדים בישראל, רובן בנגב וקצתן בגליל ובהרי יהודה. כלכלתן מבוססת על חקלאות ותיירות. חוות בודדים נועדו לפתח אתרי תיירות בד בבד עם שמירה על אדמות הלאום. עם זאת יש המבקרים את קיומן עקב פגיעתן בצמחייה ובשטחים אקולוגיים המשמשים בית גידול לבעלי חיים, אי השקעתן בפיתוח תשתיות יעילות בסביבת ועקב הסתירה בין אורח חיים זה למדיניות של ריכוז אוכלוסייה במטרופולינים.